

тоспроможністю підприємства, враховуючи пошук відповідних домінант управління. Для сучасних організацій важливим буде винайдення ефективних засобів побудови креативних корпорацій, адекватних до потреб розвитку інтелектуального капіталу.

1. Бир С. Мозг фірми: Пер. с англ. – М.: Радио и связь, 1993. – 416 с. 2. Гордон Ян. Целевая конкуренция: Пер. с англ. – М.: Вершина, 2006. – 368 с. 3. Менеджмент XXI века / Под ред. С. Чоудхари: Пер. с англ. – М.: ИНФРА-М, 2002. – 448 с. 4. Денисова Д. Время продавать знания // <http://www.cpk.mesi.ru/materials/articles/expert01/> 5. Сливоцький А. Нові методи стратегічного мислення // <http://www.management.com.ua/strategy/str024.html>. 6. Згуровский М. Путь к обществу, основанному на знаниях // www.zerkalo-nedeli.com. 7. www.kreakratia.ru.

УДК 330.131.7/.341.1

Л.Б. Тершак
ДП “Науканафтогаз”

РИЗИК-МЕНЕДЖМЕНТ ТА СТРАХУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

© Тершак Л.Б., 2007

Обґрунтовано необхідність використання ризик-менеджменту у діяльності інноваційного підприємства. Проаналізовано методи оптимізації процесу управління ризиками та визначено переваги і недоліки використання системи страхового захисту з метою мінімізації ризиків діяльності інноваційного підприємства.

The article contains the analysis of “risk-management” necessity in innovation activity. The methods of risk-management optimization and advantages and disadvantages of insurance system as a proof of risk minimization in innovation activity are described.

Постановка проблеми

У сучасних ринкових умовах ефективна діяльність підприємства, забезпечення високих темпів його розвитку та підвищення конкурентоспроможності значною мірою визначається рівнем його інноваційної активності, масштабами та характером інноваційної діяльності. Сучасний етап розвитку української економіки характеризується зростанням факторів ризику. Для будь-якого бізнесу, а тим більше інноваційного спрямування, характерним є зростання загроз виникнення аварій та катастроф. Крім того, інноваційні підприємства стикаються з різноманітними бізнес-ризиками (мінливість зовнішнього середовища функціонування підприємства, зростання конкуренції тощо).

Саме тому з метою реалізації позитивних перспектив та уникнення можливих негативних результатів актуальною стає проблема управління ризиками інноваційного підприємства, що передбачає розроблення ним стратегії ризик-менеджменту.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Питанням використання ризик-менеджменту при реалізації інноваційних процесів присвячено наукові праці західних дослідників Дж. Пікфорда „Управління ризиками” [1] та Лі Рейнвотера „Risk professional” [2]. Основні стадії реалізації процесу ризик-менеджменту на підприємстві розглядаються в Концепції GARP Інституту менеджменту США [3]. О. Стоянова подає розгорнуту класифікацію методів управління ризиками інноваційних проектів [4]. Між вченими та практиками точаться суперечки щодо використання страхування як методу управління ризиками [5], [6] і навпаки – управління ризиками без їх страхування [8]. Питання охорони інтелектуальної власності і, відповідно, зменшення певних ризиків підприємницької діяльності розглянуті в результатах досліджень корпорації AON [7]. Отже, навіть цей короткий огляд дає уявлення про необхідність активного менеджменту ризиків для забезпечення ефективної інноваційної діяльності підприємств.

Постановка цілей

Головними цілями статті є обґрунтований вибір методів оптимізації процесу управління ризиками в інноваційній діяльності підприємства, а також визначення ролі і місця системи страхового захисту підприємств у менеджменті інновацій.

Виклад основного матеріалу

Ризик та інновації – це дві взаємопов’язані категорії. Ризик інноваційної діяльності в силу об’єктивної невизначеності середовища, у якому здійснюється сама інноваційна діяльність, ніколи не буває нульовим, в його основу покладено можливість альтернативних рішень. Крім того, ризик інноваційної діяльності пропорційно залежить від новизни інноваційного проекту та його винагороди.

Системи ризик-менеджменту стали життєво важливим елементом бізнесу [1]. Вони дають змогу зменшити чутливість підприємства до загроз бізнесу, мінімізувати їх фінансові наслідки та підвищити конкурентоспроможність підприємства на ринку. Інвестиційна привабливість інноваційного підприємства визначається не лише його рентабельністю, а й стабільністю грошових потоків у довгостроковій перспективі. З економічного погляду ризик-менеджмент – це стратегічний інструмент оптимізації капіталу підприємства.

У країнах з перехідною економікою, до яких належить і Україна, тривалий час використовувався традиційний підхід до управління ризиками підприємства. Він був націлений на мінімізацію будь-яких ризиків підприємства та збереження його існуючого стану. Фінансування заходів з боротьби з ризиками сприймалось керівниками підприємств як надлишкові витрати, а не інвестиції в стабільність, безпеку та надійність бізнесу.

Натомість, на Заході вже давно поширена інноваційна теорія ризик-менеджменту. Ця теорія достатньо висвітлена у наукових працях західних дослідників Дж. Пікфорда „Управління ризиками” [1] та Лі Рейнвотера „Risk professional” [2]. Так, підприємницький ризик і управління ним розглядаються як взаємопов’язані компоненти єдиної економічної системи, оскільки ризик є необхідною передумовою розвитку підприємства. Основними методами діяльності ризик-менеджерів є фінансові та страхові інструменти, а сам процес ризик-менеджменту складається з контролю та управління сукупним ризиком підприємства з використанням єдиної методології.

Концепція GARP Інституту менеджменту США [3] розглядає процес ризик-менеджменту на підприємстві як такий, що складається з чотирьох стадій: ідентифікації ризику, його кількісної оцінки, управління ризиком та контролю за ним.

Розгорнута класифікація методів управління ризиками інноваційних проектів викладена у підручнику „Финансовый менеджмент: теория и практика” (автор О. Стоянова) [4]. Автор виділяє дві групи методів управління ризиками інноваційного проекту: превентивно-профілактичні та попереджувально-компенсаційні.

Задача першої групи методів полягає у запобіганні можливим ризикам та мінімізації ймовірності виникнення несприятливих подій. Задача другої групи методів – використання системи компенсації ризиків та зниження їх впливу на результати інноваційної діяльності.

До другої групи методів автор відносить:

- диверсифікацію інноваційної діяльності;
- створення резервних фондів для покриття непередбачуваних витрат;
- передачу ризику шляхом укладення угод (оренди, на будівництво, на зберігання та перевезення вантажів, продажу, обслуговування, постачання, біржових угод тощо);
- страхування інноваційних проектів.

Розглянемо детальніше кожен з цих методів.

На нашу думку, ухилення від ризику як превентивний захід може призвести до припинення інноваційного проекту та втрати прибутку для підприємства. Досить часто першочергова оцінка ризикованості інноваційного проекту призводить до відмови підприємства від його реалізації, а за умови постійного зростання конкуренції на ринку цей підхід не є оптимальним, оскільки для інноваційного підприємства рівень ризику ніколи не буде прийнятним. Тому з метою управління ризиками інноваційної діяльності підприємству треба максимально використовувати всі ринкові можливості.

Що стосується попереджувально-компенсаційних методів, то на практиці диверсифікація, яка полягає у розподілі зусиль та капіталовкладень для здійснення різноманітних інноваційних

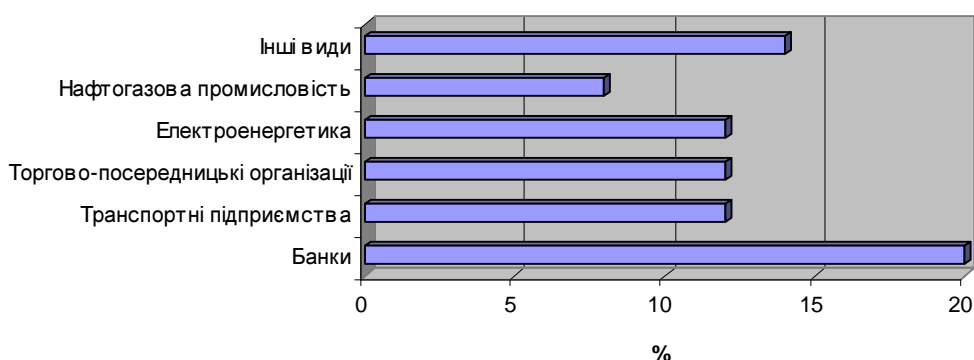
проектів, може призвести до збільшення ризику інноваційної діяльності, якщо здійснюються вкладення в інноваційний проект у невідомій для підприємця галузі.

Більше того, сума збитків, що їх може зазнати підприємство при реалізації інноваційного проекту, може перевищити суму коштів його резервного фонду. У цьому випадку найефективнішим методом компенсації ризиків може виявитись страхування інноваційних проектів.

У світовій практиці ризик-менеджмент діяльності інноваційного підприємства досить довго ототожнювався із страхуванням, хоча поняття „ризик-менеджменту” є ширшим ніж поняття „страхування” [5].

З одного боку, страховим компаніям належить важлива роль у процесі ризик-менеджменту інноваційного підприємства, чому сприяє їх значний досвід, можливість здійснення експертної оцінки усіх потенційних загроз підприємства та оперативність у здійсненні страхових виплат у разі настання збитків.

З іншого боку, підприємство неможливо застрахувати від усіх без винятку ризиків, оскільки наявність у підприємства „стратегічних” ризиків сприяє зростанню його доходності та скороченню витрат. Однак, за допомогою страхування інноваційне підприємство може мінімізувати практично всі майнові, а також більшість політичних, кредитних, комерційних та виробничих ризиків.

Види діяльності, найпривабливіші для страхових компаній

На рисунку зображено основні види діяльності інноваційних підприємств, що є найбільш цікавими для страхових компаній (за матеріалами журналу „Експерт”) [6]. Серед них банківських установ – 20%, транспортних та торгово-посередницьких організацій – по 12% відповідно, а підприємств нафтогазової промисловості – 8%.

За матеріалами аналізу можна зробити висновок, що страхування ризиків інноваційної діяльності повинно здійснюватись у трьох напрямках.

По-перше, це страховий захист процесів інвестування капіталу – страхування кредитів, інвестицій тощо. Як правило, будь-яка інноваційна діяльність здійснюється з використанням кредитних коштів, а тому особливо актуальним є страхування фінансових ризиків неповернення кредитів. Розвитку сектора страхування фінансових ризиків сприяє зростаюча зацікавленість банків у страхуванні кредитів. Більшість страхових компаній на ринку вже отримали ліцензії на страхування подібних кредитних ризиків, а найважливішим результатом співпраці страхових компаній та банків стане зниження відсоткової ставки за використання кредитних коштів. Крім того, у більшості західних країн страхування кредитних ризиків все частіше виступає заміною банківської гарантії.

По-друге – страхування від простою виробництва (тимчасової зупинки виробничої діяльності). Тимчасова зупинка виробничої діяльності підприємства може бути викликана наступними факторами: недопостачання матеріальних ресурсів, відсутність фінансування, зміна кон’юнктури ринку, військові дії, демонстрації, технічні несправності обладнання, пожежа, аварія, стихійне лихо, несприятливі кліматичні фактори, крадіжка тощо. З цим видом страхування є тісно взаємопов’язаним страхування додаткових витрат через вимушений простій виробництва на підприємстві.

Крім того, інноваційна діяльність підприємства, а саме, впровадження науково-технічних проектів, тісно взаємопов’язана із страхуванням втрати прибутку. У страховому бізнесі страхування втрати прибутку або інших фінансових витрат, пов’язаних із тимчасовою зупинкою виробництва,

має назву „шомаж”. У випадку страхування від втрати прибутку страховий захист поширюється на заробітну плату, податки, орендні платежі, чистий прибуток та інші експлуатаційні витрати, необхідні для відновлення ділової активності інноваційного підприємства.

По-третє, в умовах здійснення інноваційної діяльності актуальною є проблема забезпечення захисту інтелектуальної власності підприємства.

За даними корпорації AON (найбільшого страхового брокера у світі) сукупні витрати від використання чужої інтелектуальної власності протягом останніх років становили близько 3,5 – 4 млрд. дол. щорічно, тобто майже у 1000 разів перевищували аналогічний показник у 1982 році. Постійно зростають обсяги міжнародної торгівлі ліцензіями, а тому, відповідно, зростає потреба в послугах, що пов’язані з охороною інтелектуальної власності [7].

Страхування є найефективнішим і єдиним способом захисту від небезпеки вкладення коштів у винайдення вже відомої технології (ризик випадкового використання об’єктів інтелектуальної власності, що належать третім особам).

Для інноваційних підприємств страхові компанії пропонують також послуги із страхування дебіторської заборгованості та відповідальності керівництва підприємства. Перший страховий продукт полегшує планування фінансів на підприємстві, а також звільняє підприємство від необхідності проведення самостійної оцінки платоспроможності контрагентів. Страхування відповідальності керівництва інноваційного підприємства здійснюється з метою компенсації збитків від можливих помилок менеджменту підприємства.

Отже, ключова роль страхової компанії повинна полягати у виділенні тих ризиків інноваційного підприємства, що можуть призвести до значних збитків та застрахувати їх, а також розробити для підприємства програму оцінювання, управління та мінімізації його ризиків з використанням різноманітних запобіжних заходів.

Оптимальний процес ризик-менеджменту на підприємстві повинен містити визначення приблизного переліку ризиків для цього підприємства шляхом оцінювання середовища, що генерує ризик (природне, економічне, виробниче, соціально-політичне тощо), подальшу класифікацію ризиків та їх грошову оцінку. Після визначення пріоритетних ризиків будується „карта ризиків” підприємства з показниками ймовірності та сили впливу. При цьому визначається так звана „лінія толерантності” – межа ризику, перевищення якої загрожує функціонуванню самого підприємства. На основі побудованої „карти ризиків” усім ризиками можна присвоїти категорії важливості (від рівня „А” до рівня „Д”). Використання „карти ризиків” на інноваційному підприємстві дасть змогу впровадити ефективну програму ризик-менеджменту [8].

Отже, підприємницький ризик інноваційної діяльності виникає через порушення контрагентами підприємства своїх зобов’язань або зміни умов підприємницької діяльності з причин, що не залежать від самого підприємства. А тому в умовах здійснення підприємством інноваційної діяльності кожен ризик треба оцінювати на предмет необхідності страхового захисту та передавати стороні, що здатна найефективніше контролювати його та управляти ним – страховій компанії. Всі інші ризики треба оцінювати з погляду потенціалу інноваційного бізнесу та оптимізують для підвищення його доходності. Інноваційну діяльність підприємства треба забезпечити додатковим захистом, а саме: у будівництві – забезпечити страхування професійної відповідальності та страхування будівель; на етапі експлуатації та технічного обслуговування – застрахувати ризики технологічного старіння, можливості появи нових конкурентів, недосягнення планових показників. Доцільним є також титульне страхування прав власності на землю.

Висновки

На кожному етапі здійснення інноваційної діяльності існує певний перелік ризиків, управління якими може принести спільну вигоду як для підприємств, так і для страхових компаній.

Отже, керівники інноваційних підприємств повинні усвідомлювати, що управління ризиками інноваційної діяльності є важливим для підприємства так само, як і управління графіком, бюджетом та обсягами робіт.

Як свідчить зарубіжний досвід, страхування інноваційної діяльності підприємства як один із способів ризик-менеджменту повинно стати невід’ємною частиною інноваційної стратегії підприємства, що забезпечить захист його інтересів від багатьох матеріальних втрат та проблем. Останнє особливо актуально для України в умовах становлення правового середовища, сприятливого для захисту інтелектуальної власності.

Перспективи подальших досліджень

У перспективі планується приділити увагу дослідженню можливостей захисту інтелектуальної власності як одного з важливих напрямів застосування страхування під час реалізації ризик-менеджменту на інноваційних підприємствах. Останнє є особливо актуальним для України в умовах становлення правового середовища.

1. Пікфорд Дж. *Управління ризиками*. – М., 2004. – С. 220. 2. Lee rainwater. *Risk Professional*, London, 1993. 3. <http://www.gaap.ru/biblio>. 4. Стоянова Е. *Финансовый менеджмент: теория и практика*. 5-е изд. – М., 2005. – 656 с. 5. *Все под контролем// Эксперт*. – 2005. – № 44. – С.142–145. 6. *Страхование как составная часть риск-менеджмента// Аудитор*. – 2004. – № 8. – С. 40–45. 7. *Безрисковое начинание// Эксперт*. – 2004. – № 17. – С.138–141. 8. *Перешагнуть страхование// Эксперт*. – 2005. – № 44. – С.134–135.

УДК 339.727.22.24

В.І. Федорак

Інститут управління природними ресурсами (м. Коломия)

ШЛЯХИ ПОКРАЩАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МАТЕРІАЛЬНО-ТЕХНІЧНОГО ПОСТАЧАННЯ АГРОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ НА ПРИКЛАДІ ІВАНО-ФРАНКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

© Федорак В.І., 2007

Розглянуто механізми вдосконалення управління інвестиційною діяльністю агросервісних підприємств та сформовано теоретичні і практичні рекомендації щодо реалізації такого управління. Виділено передумови для здійснення ефективного процесу інвестування матеріально-технічної забезпечення агропромислового комплексу (АПК) на інноваційній основі.

In this work mechanism for improvement of investment management of agricultural service enterprises is examined and theoretical and practical recommendations for realization of such management. The preconditions for realization of effective investment process for material maintenance of agriculture on the innovation's basis are allocated.

Постановка проблеми

Інвестиції в агропромисловий комплекс (АПК) України в умовах обмеженості внутрішніх ресурсів є найбільш привабливим джерелом матеріально-технічного та фінансового забезпечення. Однак їх обсяги у сервісне обслуговування сільськогосподарської техніки залишаються вкрай недостатніми через низку чинників: нестабільність політичної та економічної ситуації, низьку інвестиційну привабливість, відсутність системного матеріально-технічного постачання та ін.

За прогнозами фахівців Інституту аграрної економіки УААН, щорічне залучення іноземних інвестицій в АПК до 2010 року може досягти 3 млрд. дол. США, зокрема в агротехсервіс – до 750 млн. дол. США. В технологічних процесах сільськогосподарського виробництва все більше впроваджується зарубіжна та сучасна вітчизняна техніка. Аналіз вітчизняного та світового досвіду свідчить, що зміна структури користувачів сільськогосподарської техніки та реформування відносин у сільськогосподарському виробництві істотно впливає на ефективність інвестицій.

Аналіз досліджень і публікацій

Дослідження можливостей подальшого залучення вітчизняних та іноземних інвестицій в агропромисловий комплекс для оновлення парку сільськогосподарських машинних сервісної бази, а також розроблення відповідного механізму ефективної реалізації можливостей є невідкладними завданнями.

Окремі аспекти цих проблем знайшли відображення у наукових працях зарубіжних та вітчизняних вчених В. Беренса, Г. Бірмана, Р. Брейлі П. Саблука, Б. Гладича, М. Кісіля,